

Γιαννάκης Τιμοθέου

Αρχαιολόγος, ΕΦΑΑΝΑΤ

Ανασκαφή και έρευνα δημοσίου κτηρίου στη θέση Μετόχι στη Βραυρώνα*

ΟΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΛΕΙΣΘΕΝΗ στο Αθηναϊκό πολιτικό σύστημα, είχαν επιπτώσεις και στον τρόπο που οργανώθηκαν χωρικά οι δήμοι¹. Βασικό ζητούμενο ήταν η δημιουργία χώρων, όπου ο κάθε δήμος θα μπορούσε να συγκεντρώσει τους πολίτες του. Η πλειονότητα των αρχαίων δήμων διέθετε συγκεκριμένους χώρους για τη διεξαγωγή πολιτικών και θρησκευτικών συγκεντρώσεων², ενώ η αρχιτεκτονική έκφραση του δημοσίου βίου μπορούσε να πάρει ποικίλες μορφές³. Η διάκριση μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού δεν μπορεί να στηριχθεί μόνο στον τύπο και τη μορφή που παρουσιάζει ένα κτήριο, αλλά θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας πολλές παραμέτρους και πληροφορίες, όπως αυτές προκύπτουν μέσα από την ανασκαφή και τη μελέτη των ευρημάτων. Ακολουθώντας αυτή την παραδοχή, θα προσπαθήσουμε να ερμηνεύσουμε τα στοιχεία που προέκυψαν από την ανασκαφή που διενεργήθηκε από την ΕΦΑΑΝΑΤ 2016-2017 απέναντι από τον πύργο της Βραυρώνας στο πλαίσιο του αρχαιολογικού υποέργου ΕΣΠΑ «Συλλογή Ακαθάρτων περιοχών Κορωπίου-Παιανίας»⁴.

Κατά τη διάρκεια διάνοιξης δοκιμαστικής τομής, νότια του λόφου Μετόχι, απέναντι ακριβώς από τον λόφο, όπου στέκει ο μεσαιωνικός πύργος της Βραυρώνας, εντοπίστηκε, σε έκταση μήκους 43 μέτρων, πυκνή συγκέντρωση αρχαιολογικών καταλοίπων. Το δυτικό τμήμα της ανασκαφής αποτελείται από διάφορες

---

* [Σ-04: 05-10-2018 17:40 / Ε-43]

1. Robin, O., 2007, 195.

2. Merle, L., 1985, 5, 8-9, Nicolas, J., 2004, 87, 140.

3. Robin, O., 2007, 195, Jessica, P., 2010, 367-370.

4. Ευχαριστίες στην έφορο της ΕΦΑΑΝΑΤ Ελένη Ανδρικού, τις υπεύθυνες του έργου Παναγιώτα Μιχαηλίδη, Κερασία Ντούνη, Μαρία Στάθη, στις συναδέλφους Μαρία Σκαλιά, Ελένη Σαλαβούρα, Ειρήνη Δημητριάδου, τις συντηρήτριες Βάσια Παπαδάκη, Αρχοντία Ρήγα, Ευαγγελία Παπαθωμά, τους σχεδιαστές Βαρβάρα Διασίτου, Μόρφω Ψαρρά, όλο το εργατοτεχνικό προσωπικό που εργάστηκε στην ανασκαφή, όπως επίσης τον Ηλία Κατιριτζιανόγλου και τον Γεώργιο Προκάκη.

κατασκευές (Πηγάδι 2, Ορθογώνιες κατασκευές 1 και 2, Εστία), τμήματα τοίχων (τοίχοι 9 και 10, «Κατασκευή με σπόλια και κονιάματα») όπως επίσης και ένα πολύ καλά σωζόμενο τμήμα δρόμου με λιθόστρωτο οδοστρώμα και δύο τοίχους αντιστήριξης (τοίχος 6 και 7) με φορά βορρά-νότιο (σχ. 1). Το δυτικό τμήμα, όπως και το ανατολικό, ήταν καλυμμένα με ένα εκτενές στρώμα καταστροφής που χρονολογείται στις αρχές του 4ου αι. μ.Χ. (εικ. 1). Οι δύο ορθογώνιες κατασκευές, η Εστία και η «Κατασκευή με σπόλια και κονιάματα» φαίνεται ότι χρονολογούνται μεταξύ του 2ου και 4ου αι. μ.Χ., ενώ τα αρχαιότερα κατάλοιπα, τοίχος 9 και 10 και ο δρόμος (τοίχοι 6 και 7) χρονολογούνται στον 3ο αι. π.Χ. και χρησιμοποιούνται μέχρι και τις αρχές του 2ου αι. μ.Χ. όπως προκύπτει από τη μελέτη της κεραμικής.

Σ' αυτό το τμήμα της ανασκαφής ιδιαίτερη σημασία για τη χρονολόγηση της θέσης είχε ο εντοπισμός τμήματος αρχαίας οδού (σχ. 1, εικ. 2). Η οδός έχει φορά βορρά-νότιο και ορίζεται εκατέρωθεν από δύο αναλημματικούς τοίχους (τοίχοι 6 και 7) με μέγιστο πλάτος λιθόστρωτου οδοστρώματος 1,80 μ. Είναι κτισμένοι με λίθους μικρού και μεσαίου μεγέθους, ακανόνιστου σχήματος, με αδρά λαξευμένες παρειές και μικρότερους πλακοειδείς λίθους μεταξύ των αρμών. Ο δυτικός αναλημματικός τοίχος 6 σώζεται σε ύψος 0,55 μ. και εδράζει, εν μέρει, πάνω στον επικλινή φυσικό σταθερό βράχο. Ο ανατολικός αναλημματικός-τοίχος 7 (εικ. 3), παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες όσον αφορά την τοιχοδομία του σε σχέση με αυτή του μνημειακού τοίχου 4. Ακριβώς ανατολικά του τοίχου 7 ο φυσικός βράχος έχει λαξευτεί σε βάθος 0,65 μ. και πλάτος 0,46 μ. για τη δημιουργία τάφρου θεμελίωσης. Η ελάχιστη κεραμική από το εσωτερικό της τάφρου χρονολογεί την κατασκευή του τοίχου 7, και συνεπώς του δρόμου, μέσα στον 3ο αι. π.Χ.⁵ Οι κατασκευαστικές ομοιότητες που μοιράζονται οι τοίχοι 6 και 7 με τον τοίχο 4 (εικ. 4) μπορούν να βοηθήσουν στη χρονολόγηση του τελευταίου.

Το ανατολικό τμήμα της ανασκαφής (σχ. 2), αποτελείται από τον μνημειακό τοίχο 4 (σχ. 3, εικ. 4) αλλά και τους δύο εγκάρσιους προς αυτόν τοίχους στο δυτικό και ανατολικό άκρο του, τοίχοι 5 και 21, αντίστοιχα. Ακριβώς νότια του μνημειακού τοίχου εντοπίστηκαν δευτερεύοντες τοίχοι, 11, 15, 14, 24, 20, 13, 19 και ανατολικά του ο τοίχος 8. Στον χώρο νότια του μνημειακού τοίχου 4 εντοπίζεται ένα πηγάδι (Πηγάδι 1) και τμήματα λιθόστρωτης αυλής. Λόγω της πυκνότητας και της σπουδαιότητας των ευρημάτων στο ανατολικό τμήμα της ανασκαφής, αποφασίστηκε η επέκταση της ανασκαφής προς νότιο και η αλλαγή της πορείας του σύγχρονου αγωγού για να περάσει κάτω από τις αρχαιότητες χωρίς να τις καταστρέψει.

Ο μνημειακός τοίχος 4 αποτελεί τη νότια πλευρά ενός μεγάλου κτηρίου, με μέγιστο μήκος 13,14 μ. Η θεμελίωσή του έχει γίνει με ιδιαίτερη προσοχή, πάνω στον επικλινή

5. Τμήματα ανάγλυφου σκύφου θυμίζουν το no 162 από την Αγορά, Susan, R., 1982, σ. 63, pl. 79:162, 8' μισό του 3ου αι. π.Χ.

προς νότια φυσικό βράχο του λόφου, ο οποίος έχει λαξευτεί για να πατήσει πάνω ο τοίχος. Στην ανατολική γωνία του τοίχου 4, ο βράχος εμφανίζεται σε χαμηλότερο βάθος και έτσι έχει λαξευτεί ώστε να σχηματίζει χαμηλό θρανίο πάνω στο οποίο πατάει (εικ. 5). Οι δόμοι του μνημειακού τοίχου είναι κατασκευασμένοι κυρίως με λίθους μεσαίου και μεγάλου μεγέθους, ακανόνιστου σχήματος, με εξαίρεση ελάχιστους ορθογώνιου σχήματος. Ο μνημειακός τοίχος ακολουθεί δηλαδή το πολυγωνικό ακανόνιστο σύστημα τοικοδομίας⁶. Κάποιοι από τους μεγαλύτερους λίθους έχουν μέγιστες διαστάσεις 1,10 x 0,50 μ., ενώ ένας από αυτούς, ορθογώνιου σχήματος (εικ. 6), φέρει μάλιστα και ακώνες-ἄπεργον, που δείχνει ότι είχε χρησιμοποιηθεί ξύλινος γερανός για την τοποθέτησή του⁷. Το μέτωπο των μεγάλων δόμων φέρει ίχνη αδρής λάξευσης από πικούνι-αζίνα (τυπής αρχ. ελλ.)⁸. Οι αρμοί, όταν οι μεγάλοι δόμοι δεν εφάπτονται πλήρως, γεμίζονται με μικρότερους πλακοειδείς λίθους όπως και στους τοίχους 7 και 6. Το κεντρικό τμήμα του τοίχου έχει λιθολογηθεί σε μεγάλο βαθμό, πιθανόν μετά την τελική φάση εγκατάλειψης της θέσης, που θα πρέπει να συμπίπτει χρονολογικά με το εκτενές στρώμα καταστροφής που κάλυπτε όλη την ανασκαφή και χρονολογείται στις αρχές του 4ου αι. μ.Χ.⁹

Ο τοίχος 4 λοιπόν αποτελεί τη νότια πλευρά ενός μνημειακού κτίσματος, για την οικοδόμηση του οποίου χρησιμοποιήθηκαν ακόμη και μηχανικά μέσα¹⁰. Η επιμέλεια και το μέγεθος των δόμων δείχνουν, ότι δαπανήθηκαν χρόνος, πόροι αλλά και ενέργεια για την κατασκευή του, κάτι που δεν συνήθίζεται σε κτίσματα ιδιωτικού χαρακτήρα¹¹. Η εκπόνηση ενός τέτοιου έργου θα πρέπει να σχετίζεται με την οικοδόμηση κάποιου δημοσίου κτηρίου.

Πέρα όμως από τη μορφή και τις κατασκευαστικές λεπτομέρειες, στοιχεία για τον χαρακτήρα και τη λειτουργία του κτίσματος προκύπτουν και μέσα από τις κατασκευές που εντοπίστηκαν νότια και δυτικά του, δηλαδή τα προσκίσματα που σχηματίζονται από τους τοίχους 11, 15, 24, 20, 13, 19 και 8 (σχ. 2).

Μέσα στο στρώμα καταστροφής, μεταξύ των τοίχων 14 και 15, εντοπίστηκε τμήμα αναθηματικού αναγλύφου (εικ. 7). Το ανάγλυφο σώζεται σε πολύ κακή κατάσταση, όμως μπορούμε εύκολα να αναγνωρίσουμε τον εικονογραφικό του τύπο. Είναι λαξευμένο σε λευκό μάρμαρο και σώζει μόνο το δεξί πάνω τμήμα της

6. René, G., Roland, M., 1985, 97-98, pl. 21.1-2.

7. René, G., Roland, M., 1985, 132, pl. 33.1.

8. René, G., Roland, M., 1985, 130.

9. Η πλειονότητα της κεραμικής χρονολογείται στο β' μισό του 3ου αι. μ.Χ. μέχρι και το α' μισό του 4ου αι. π.Χ., τη χρονολόγηση επιβεβαιώνει χάλκινο νόμισμα, John, K., Alan, W., 1993, 146, pl. 19.

10. René, G., Roland, M., 1985, 132, pl. 33.1.

11. Εξαίρεση αποτελούν φυσικά τα μεγάλα ταφικά μνημεία όπως οι ταφικοί περίβολοι, Garland, R., 1982, 128, που αποτελούν μία ιδιαίτερη ομάδα ιδιωτικών κτισμάτων που αποσκοπούν στην προβολή του γένους, Wendy, C., 2007, 645-646, Όλγα, Κ., Μαρία, Σ., Φωτεινή, Ν., Δέδες, Λ., 2008, 171.

ανάγλυφης παράστασης. Διακρίνεται το πάνω μέρος του σώματος, κεφάλι και δεξί χέρι, ανακεκλιμένοι ήρωα που κρατάει κέρας-ρυτό, και ακριβώς αριστερά του, το κεφάλι μίας γυναικείας μορφής. Ανάγλυφα με παραστάσεις του συμποσιαστί ήρωα, είναι πολύ δημοφιλή στην Αττική την περίοδο του 4ου αι. π.Χ., και ειδικά την περίοδο του Πελοποννησιακού πολέμου, αλλά και τον 3ο αι. π.Χ.¹² Ανάγλυφα αυτού του τύπου είχαν καθαρά αναθηματικό χαρακτήρα¹³. Αν και δεν εντοπίστηκε στη θέση του, η εγγύτητά του προς τον τοίχο 4 δεν αποκλείει τον συσχετισμό του με το κτήριό μας. Τα περισσότερα παραδείγματα ανάγλυφων του τύπου αυτού στην Αττική ήταν στημένα σε δημόσια κτήρια¹⁴.

Από το ίδιο στρώμα καταστροφής, νότια του τοίχου 4, εντοπίστηκε ακέφαλο αγαλμάτιο παιδιού που κρατάει υδρόβιο ππινό, σώζεται σε ύψος 0,43 μ. και είναι κατασκευασμένο από λευκό μάρμαρο (εικ. 8). Το αγαλμάτιο απεικονίζει ιστάμενη μορφή νεαρού αγοριού που στην αριστερή πλευρά του κρατάει σφικτά υδρόβιο ππινό, πιθανόν χίνα¹⁵, ενώ με το δεξί ταΐζει το ππινό ή παίζει με το κεφάλι του¹⁶. Παρόμοια αγαλμάτια νεαρών αγοριών έχουν εντοπιστεί και στο ιερό της Βραυρωνίας Αρτέμιδος¹⁷, αλλά και σε άλλα ιερά¹⁸. Η πλειονότητα των αγαλματίων από το ιερό της Βραυρώνας αφορούν κυρίως νεαρά κορίτσια που έχουν ταυτιστεί με τις νεαρές ικέτιδες του ναού, τις άρκτους¹⁹. Τα αγαλμάτια των άρκτων είχαν αναθηματικό χαρακτήρα, την ίδια ιδιότητα φαίνεται είχαν και τα αγαλμάτια αγοριών²⁰ τα οποία σχετίζονται με την ιδιότητα της Αρτέμιδος ως κουροτρόφου θεότητας²¹. Τα περισσότερα γνωστά παραδείγματα αυτού του τύπου χρονολογούνται μέσα στον 4ο αι.-αρχές 3ου αι. π.Χ.²² Στη δική μας περίπτωση το αγαλμάτιο δεν βρέθηκε στη θέση του, αλλά σε μικρή απόσταση από τον μνημειακό τοίχο 4. Η απουσία πλαστικότητας στην απόδοση επιμέρους ανατομικών λεπτομερειών στο σώμα του αγοριού φαίνεται ότι αποκλείει τη χρονολόγησή του στον 4ο αι. π.Χ., οπότε είναι πιο ασφαλές να τοποθετηθεί χρονικά στις αρχές του 3ου αι. π.Χ.²³

12. Καλλιόπη, Π., 2002, 230, Lowton, 2017, 92-109.

13. Καλλιόπη, Π., 2002, 230, Lowton, 2017, 95.

14. Folkert, van S., 1990, 253-254, Καλλιόπη, Π., 2002, 230, Carol, L., 2017, 93-94.

15. Ο τύπος I κατά τον Richard, G., 1885, παραδείγματα 1-3.

16. Ernest, G., 1885, 3, αρ. 1-5.

17. Νεαρά αγόρια και κορίτσια μαρτυρούνται και επιγραφικά στο ιερό, Birte, L., 2009, 119.

18. Βασίλειος, Π., 1999, 315-316, Richard, G., 2004, 96, Birte, L., 2009, 123.

19. Richard, G., 2004, 94.

20. Την άποψη αυτή φαίνεται ότι ενισχύει ο εντοπισμός παρομοίων αγαλματίων σε άλλα ιερά, Richard, G., 2004, 96. Ο τύπος του παιδιού-λατρευτή είναι γνωστός και από άλλα ανασκαφικά πλαίσια, όπως πύλινα ειδώλια από τάφους παιδιών, Theodora, H.-P., 1969, 106-107.

21. Birte, L., 2009, 123.

22. Richard, G., 2004, 92.

23. Τη χρονολόγησή του στον 3ο αι. π.Χ. ενισχύει η απουσία, και άρα η μη-χρήση του χώρου, κατά τον 4ο αι. π.Χ.

Τόσο το ανάγλυφο όσο και το αγαλμάτιο είχαν αναθηματικό χαρακτήρα και θα πρέπει να βρίσκονταν στημένα κοντά ή μέσα σε κάποιο δημόσιο κτήριο. Ο καλύτερος υποψήφιος είναι το μνημειακό κτίσμα, τμήμα του οποίου αποτελεί ο τοίχος 4.

Στο βάθος έδρασης νότια και δυτικά του τοίχου 4 εντοπίστηκε λιθόστρωτο, που αποτελείται από μεγάλους πλακοειδείς αργούς λίθους (σχ. 2, εικ. 9). Ο μεγαλύτερος έχει διαστάσεις 1,30 μ., ενώ για την οικοδόμησή του έχουν χρησιμοποιηθεί και σπόλια. Το λιθόστρωτο διατηρείται καλύτερα μεταξύ των τοίχων 15, 11 και 14 και πάνω του πατάνε οι μετασκευές που έγιναν νότια του μνημειακού τοίχου 4, δηλαδή οι τοίχοι 14, 20 και 24. Μεταξύ των τοίχων 4 και 13 φαίνεται ότι οι μετέπειτα μετασκευές κατέστρεψαν σε μεγάλο βαθμό το λιθόστρωτο²⁴. Για την κατασκευή του ακριβώς δυτικά του τοίχου 5 και 14, είχε χρησιμοποιηθεί ανεστραμμένη λίθινη βάση ελαιοπιεστηρίου²⁵. Δυτικά και σε επαφή με το νότιο αποκαλυφθέν άκρο του τοίχου 14, χρησιμοποιήθηκε τμήμα επιτύμβιου μαρμάρινου ανάγλυφου, που ανήκει στον συνήθη τύπο με παράσταση καθιστής μορφής, που είναι ιδιαίτερα δημοφιλής στην Αττική του 4ου αι. π.Χ. Τέλος για την κατασκευή του λιθόστρωτου, μεταξύ των τοίχων 11 και 5, χρησιμοποιήθηκαν τρία τμήματα ανάγλυφου, η μορφή του οποίου θυμίζει μετρονομικά ανάγλυφα κεράμων²⁶. Η κατασκευή του λιθόστρωτου χρονολογείται με βάση την κεραμική στους Ελληνιστικούς χρόνους, τέλη 3ου-αρχές 2ου αι. π.Χ.²⁷ Η χρονολόγηση του λιθόστρωτου επιβεβαιώνει την κατασκευή του μνημειακού τοίχου 4 και συνεπώς του δημοσίου κτηρίου, στον 3ο αι. π.Χ.

Ακριβώς δυτικά του τοίχου 13, και μπροστά από το σημείο όπου ο τοίχος 4 έχει λιθολογηθεί εντοπίστηκε κάτω από τη βάση μεγάλου πύθου²⁸, το στόμιο πηγαδιού με διάμετρο 1,20 μ. (σχέδια 2 και 3), εντός του οποίου φαίνεται ότι απορρίφθηκε σταδιακά μεγάλη ποσότητα κεραμικής. Η πλειονότητα της κεραμικής χρονολογείται μεταξύ του 1ου και του 2ου αι. μ.Χ. Πρόκειται κυρίως για αδρή, αλλά και λεπτή κεραμική, ερυθροβαφή (σκύφοι, πινάκια), που σε αρκετές περιπτώσεις ήταν εισηγμένη²⁹. Αυτό είναι εμφανές και από την παρουσία ενός ολόκληρου αμφορέα

24. Ο χώρος είχε μετατραπεί σε πιθεώνα, όπως προκύπτει από την «κατά χώρα» παρουσία δύο πύθων, που χρονολογούνται στον 2ο-3ο αι. μ.Χ.

25. Η χρονολόγηση τέτοιων κατασκευών δυστυχώς δεν είναι εύκολη λόγω της μακράς χρήσης και επανάχρησής τους, Lin, F., 2007, 182.

26. Αγορά των Αθηνών, Stevens, G., 1950, 174-188, αγορά της Μεσσίνης, Θέμελης, Π., 2002, 142, εικ. 151.

27. Η πλειονότητα της κεραμικής αποτελείται από ανάγλυφους σκύφους, 3ος αι. π.Χ., Susan, R., 1982, 32, και ελάχιστα παραδείγματα κεραμικής με διακόσμηση «δυτικής κλιτύως» επίσης του 3ου αι. π.Χ., Susan R., 1997, 42-43.

28. Βλέπε παραπομπή 19.

29. Κυριαρχούν σχήματα που προέρχονται από τη Ρωμαϊκή κεραμική παράδοση, κάτι που παρατηρείται και στο άστυ από τον 1ο αι. μ.Χ. και εξής, Susan, R., 1997, 110.

από τη βορειοδυτική Ιταλία³⁰. Από τα αγγεία με αδρή επιφάνεια ξεχωρίζουν λεκάνες, κάδοι, αλλά και ένας ιδιαίτερος τύπος διπλών αγγείων που φαίνεται ότι χρησιμοποιούνταν για τη μέτρηση υγρών ή στερεών³¹. Τα «διπλά αγγεία»³² μοιάζουν με άωτους σκύφους που είχαν κολληθεί στη βάση τους εσκεμμένα πριν την όπηση (εικ. 10). Το χείλος τους είναι έσω νεύων και φαίνεται ότι κάθε πλευρά είχε ακριβώς την ίδια χωρητικότητα³³. Μεγάλη έκπληξη ήταν ο εντοπισμός ενός μυκηναικού ψευδόστομου αμφορίσκου της ΥΕΙΙΙΓ, σε δύο τμήματα³⁴. Ευρήματα αυτής της περιόδου δεν εντοπίστηκαν αλλού στην ανασκαφή, είναι πολύ πιθανό να προέρχεται από κάποιο κοντινό μυκηναικό νεκροταφείο της ΥΕΙΙΙΓ, με πιθανότερο αυτό που έχει ανασκαφεί στη θέση Λαπούτσι³⁵.

Το γέμισμα του πηγαδιού δείχνει ότι έχει μία μακρά χρήση, περίπου δύο αιώνων. Το πηγάδι αχρηστεύεται και το λιθόστρωτο καταστρέφεται, με τη μετατροπή του χώρου, νότια του τοίχου 4, σε πιθεώνα, στις αρχές του 3ου αι. μ.Χ. Η παρουσία των μετρητικών αγγείων και της μεγάλης ποσότητας εισηγμένης κεραμικής σίγουρα ξεπερνάει τις δυνατότητες και τις ανάγκες ενός απλού οίκου. Η παρουσία συγκεκριμένων τύπων αγγείων όπως κάδοι, λεκάνες, οινοχόες και τα διπλά αγγεία παραπέμπουν σε αγορανομικές και μετρονομικές λειτουργίες. Παρόμοιοι τύποι αγγείων έχουν βρεθεί στην αρχαία Αγορά, και συσχετιστεί με δημόσια κτήρια που λειτουργούσαν σαν αγορανομεία³⁶.

Τα μέχρι τώρα στοιχεία δείχνουν ότι έχουμε να κάνουμε με ένα ιδιαίτερης σημασίας μνημειακό δημόσιο κτίσμα, που κατασκευάζεται τον 3ο αι. π.Χ. και συνεχίζει μέχρι και τον 4ο αι. μ.Χ. Η θέση του στους νοτιοδυτικούς πρόποδες του λόφου Μετόχι, κοντά στις πηγές του Ερασίνου, τοποθετεί το κτίσμα μας εντός των ορίων του αρχαίου δήμου των Φιλαϊδών, ο οποίος τοπογραφικά ταυτίζεται με την περιοχή της σύγχρονης Βραυρώνας³⁷. Γνωρίζουμε ότι το ιερό της Βραυρωνίας Αρτέμιδος, και πιθανόν το κέντρο του αρχαίου δήμου που ταυτίζεται με τη θέση Κήποι, ακριβώς δυτικά του ιερού, εγκαταλείφθηκαν το 3ο αι. π.Χ. όταν είχε υποστεί εκτεταμένες ζημιές από την υπερχειλίση του Ερασίνου που μετέτρεψε το χώρο του ιερού σε βάλτο³⁸.

30. Tobia A., 1978, 230-231.

31. Με εξαίρεση τα «διπλά αγγεία», Lang, M., Crosby, M., 1964, 39-65.

32. Το σχήμα τους να θυμίζει κλεψύδρα. Μέχρι τώρα δεν έχει καταστεί δυνατό να εντοπιστούν παράλληλα, επειδή όμως έχουν εντοπιστεί μαζί με αγγεία που σχετίζονται με τη μέτρηση-αποθήκευση υγρών ή στερεών, είναι πιθανό και αυτά να είχαν την ίδια χρήση.

33. Από υπολογισμούς που έγιναν στα πιο καλά διατηρημένα παραδείγματα, χωρητικότητα κάθε πλευράς είναι 1,5 λίτρο.

34. Φαίνεται ότι αποτελούσε κειμήλιο το οποίο αργότερα απορρίφθηκε στο πηγάδι.

35. Thanasis, P., Litsa, K.-P., 2014, 128-129.

36. Mabel, L., Margaret, C., 1964, 39-65.

37. Steven, D., Traill, J., 1986, 127, Ioannis, T., 1988, 56, Αθανάσιος, Α., 1989, 58.

38. Αθανάσιος, Α., 1989, 188.

Η εγκατάλειψη του ιερού συμπίπτει χρονικά με τη κατασκευή του μνημειακού δημοσίου κτίσματος που εν μέρει ερευνήσαμε και περιγράψαμε πιο πάνω. Φαίνεται ότι κατά τους Ελληνιστικούς χρόνους το πολιτικό και οικιστικό κέντρο του δήμου των Φιλαϊδών μεταφέρθηκε κοντά στους πρόποδες του λόφου Μετόχι. Η στενή κοιλάδα που σχηματίζει ο Ερασίνοσ μεταξύ των χαμηλών λόφων του Αγίου Δημητρίου, Μετόχι και του λόφου που στέκει ο πύργος της Βραυρώνας, πρέπει να λειτουργούσε σαν φυσικό πέρασμα που οδηγούσε από το λιμάνι των Πρασιών στη κοιλάδα των Μεσογείων και από εκεί στο άστυ³⁹.

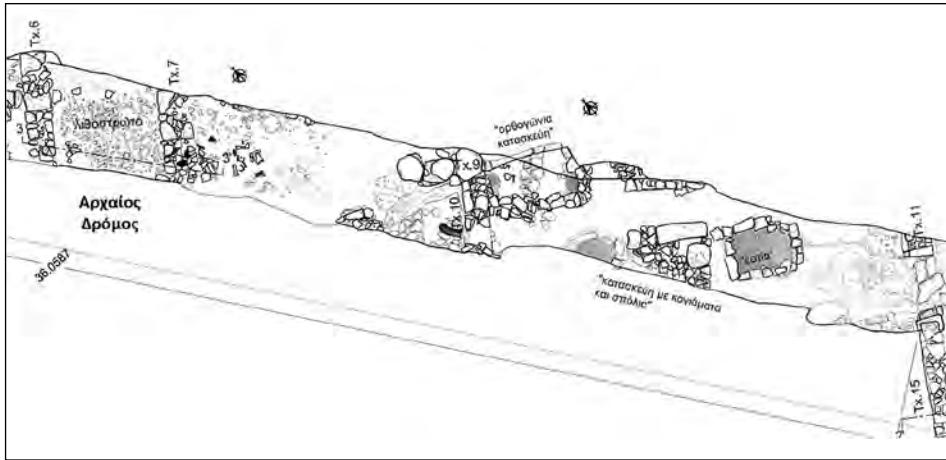
S u m m a r y

Excavation and research of a public building at Metochi-Braubron

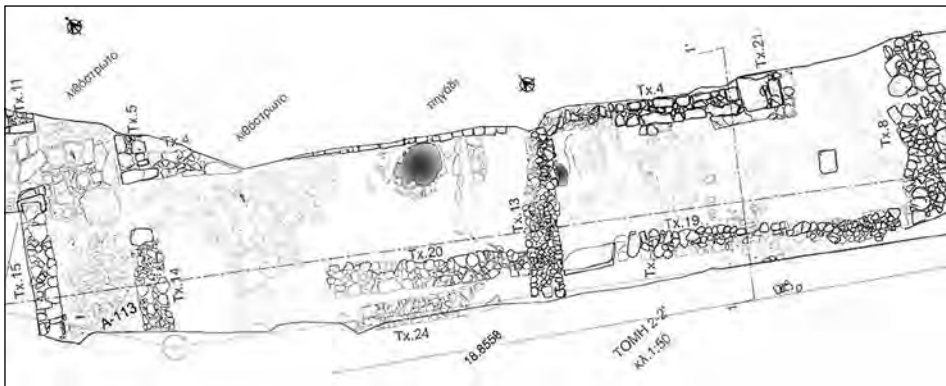
During the excavation conducted, on behalf of the Ephory of Antiquities of Eastern Attica in 2016-2017, north of the medieval tower of Braubron, on the foothills of a low hill called Metochi, an extended archaeological horizon was discovered. The most important structure we excavated was the south wall of a monumental building (wall no 4). The study of the archaeology uncovered, points to a monumental public building, constructed right after the abandonment of the important sanctuary of Artemis at Braubron. The excavation sheds light during this lesser known period in the area and the way the deme of Philaidae organized its territory after the 3rd c. B.C.

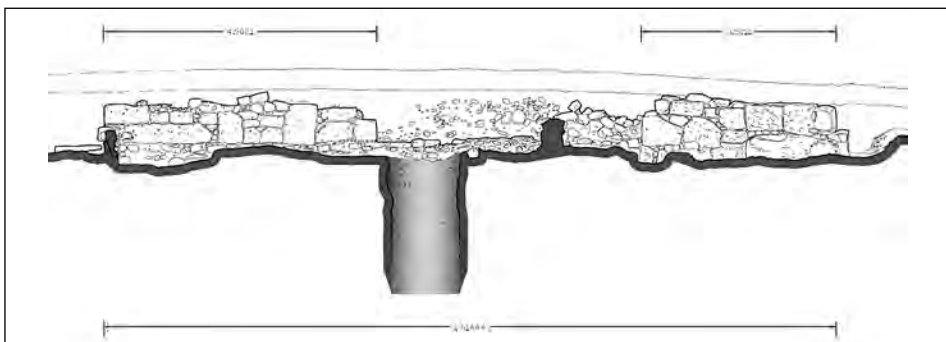
39. Steven, D., Traill, J., 1986, 127.

Σχέδιο 1. Δυτικό τμήμα ανασκαφής (σχέδιο Βαρβάρα Διασήτου).

Σχέδιο 2. Ανατολικό τμήμα ανασκαφής (σχέδιο Βαρβάρα Διασήτου).

Σχέδιο 3. Τοίχος 4 (σχέδιο Βαρβάρα Διασήτου).

Εικ. 1. Στρώμα καταστροφής.

Εικ. 2. Αρχαίος δρόμος.

Εικ. 3. Τοικοδομία τοίχου 7.

Εικ. 4. Τοικοδομία τοίχου 4.

Εικ. 5. Ανατολική γωνία τοίχου 4.

Εικ. 6. Λεπτομέρεια τοίχου 4.

Εικ. 7. Αναθηματικό ανάγλυφο συμποσιαστή ήρωα.

Εικ. 8. Αγαλμάτιο αγοριού με χίνα.

Εικ. 9. Λιθόστρωτο Δ τοίχου 4.

Εικ. 10. «Διπλά αγγεία».

Βιβλιογραφία

- Αθανάσιος, Α., *Βραυρών: Συμβολή στην ιστορία της Βραυρώνος και του ιερού της Βραυρωνιάς Αρτέμιδος*, 1989, Αθήνα.
- Βασιλείος, Π., *Ο Δήμος του Ραμνούντος: Σύνοψη των Ανασκαφών και των Ερευνών (1813-1998)-I. Τοπογραφία*, 1999, Αθήνα.
- Birte, L., "Boys at Brauron: The significance of a votive offering", επιμ. Fischer-Hansen, T., Poulsen, B., *From Artemis to Diana. The Goddess of man and beast*, Copenhagen, 2009, 117-126.
- Carol, L., *The Athenian Agora XXXVIII-The Votive Reliefs*, 2017, New Jersey.
- Ernest, G., "A statuette representing a Boy and a Goose", *JHS* 6, 1885, 1-15.
- Folkert, van S., "Votives and Votaries in Greek sanctuaries", in A. Schachter et al., *Le sanctuaire Grec*, 1990, Geneve, 247-290.
- Garland, R., A first Catalogue of Attic peribolos Tombs, *BSA* 77, 1982, 125-176.
- Gorham, S., "A tile standard in the Agora of Ancient Athens", *Hesperia* 19.3, 174-188.
- Ioannis, T., *Bildlexikon zur Topografie des antiken Attika*, 1988, Tübingen.
- Jessica, P., "Deme theaters in Attica and the Trittys system", *Hesperia* 79:3, 2010, 351-384.
- John, K., Alan, W., *The Athenian Agora XXVI-The Greek Coins*, 1993, Princeton.
- Καλλιόπη, Π., *Ελευσίνα: ο Αρχαιολογικός Χώρος και το Μουσείο*, 2002, Αθήνα.
- Lesley, B., "Mythological Childhood: A male preserve? An interpretation of Classical Athenian iconography in its socio-historical context", *BSA* 90, 1995, 339-361.
- Lin, F., *Olive cultivation in the Ancient Greece: Seeking the Ancient Economy*, 2007, Oxford.
- Luke, H., *Athens and the Attic demes: A history of assimilation and integration*, 2012, Leiden.
- Mabel, L., Margaret, C., *The Athenian Agora X-Weights, Measures and Tokens*, 1964, Princeton.
- Merle, L., "The territorial basis of the Attic Demes", *Symbolae Osloenses LX* 1985, 5-15.
- Nicolas, J., *Rural Athens under the Democracy*, 2004, Philadelphia.
- Όλγα, Κ., Μαρία, Σ., Φωτεινή, Ν., Δέδες, Λ., «Αρχαίοι δρόμοι και ταφικοί περίβολοι στην πεδιάδα των Μεσογείων», *Πρακτικά Θ' Επιστημονικής Συνάντησης ΝΑ. Αττικής, Λαύριο Αττικής, 13-16 Απριλίου 2000*, Καλύβια, 2008, 171-180.
- Πέτρος, Θ., *Αρχαία Μεσσήνη*, 2002, Αθήνα.
- René, G., Roland, M., *Dictionnaire méthodique de l'architecture greque et romaine. Tome I*, 1985, Rome-Athènes.
- Richard, G., "A Greek Boy at Yale: Form and function in ancient Greek Statues of Children", *Yale University Art Gallery Bulletin, Recent Acquisitions 2001-2003 (2004)*, 92-96.
- Robin, O., "Did democracy transform Athenian space?", επιμ. Westgate, R., Fischer, N., Whitley, J., *Building communities: House, settlement and society in the Aegean and beyond*, 2007, 195-199.
- Steven, D., Traill, J., «Πούσι Καλογέρι» στο Π. Φιλίππου-Αγγέλου (επιμ.), *Πρακτικά Β' Επιστημονικής Συνάντησης ΝΑ. Αττικής, Καλύβια Θεορικού Αττικής*, 1986, 117-130.
- Susan, R., *The Athenian Agora, vol. XXII-Hellenistic Pottery: Athenian and imported moldmade bowls*, 1982, New Jersey.
- Susan, R., "From Greek to Roman in Athenian ceramics", επιμ. Hoff, M., Rotroff, S., *The romanization of Athens: Proceedings of an international conference held at Lincoln, Nebraska (April 1996)*, 97-116, 1997, Oxford.

- Susan, R., *The Athenian Agora, vol. XXIX-Hellenistic Pottery: Athenian and imported wheel-made table ware and related material*, 1997, New Jersey.
- Thanasis, P., Litsa, K.-P., *Vrauvron-The Mycenaean cemetery*, 2014, Uppsala.
- Theodora, H.-P., "The type of the crouching Child and the temple Boys", *BSA* 64, 1969, 95-111.
- Tobia, A., "Anfore foropoliensi", *Archeologia classica* 1978, 230-245.
- Wendy, C., "Family ideology and family history: The funerary markers in Classical Attic peribolos tombs", *Hesperia* 111.4, 2007, 633-652.